

Коваль О.Є. Умови забезпечення професійного саморозвитку магістрантів вищої економічної школи в процесі психолого-педагогічної підготовки // Вища освіта України // №3 (додаток 2), Тематичний випуск: Педагогіка вищої школи: методологія, теорія, технології. Т. 3. – К: Гнозис, 2009. – С. 34 – 40.

УДК 378.14

Коваль О.Є.

УМОВИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОФЕСІЙНОГО САМОРОЗВИТКУ МАГІСТРАНТІВ ВИЩОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ ШКОЛИ В ПРОЦЕСІ ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНОЇ ПІДГОТОВКИ

***Анотація.** У статті розглянуто основні умови забезпечення професійного саморозвитку магістрантів вищих навчальних закладів економічного профілю в процесі психолого-педагогічної підготовки. **Ключові слова:** професійний саморозвиток, умови професійного саморозвитку.*

***Аннотация.** В статье рассмотрены основные условия обеспечения профессионального саморазвития магистрантов высших учебных заведений экономического профиля в процессе психолого-педагогической подготовки. **Ключевые слова:** профессиональное саморазвитие, условия профессионального саморазвития.*

***Annotation.** In the article the basic terms of providing of professional self-development of magistrantiv of higher educational establishments of economic type are considered in the process of psikhologo-pedagogical preparations. **Keywords:** professional self-development, terms of professional self-development.*

Постановка суспільної проблеми.

Соціокультурний розвиток Української держави, економічні зміни, трансформація цінностей, орієнтирів поведінки і діяльності, рух до відкритого, демократичного суспільства призвели до невідповідності між розвитком освіти і загальним рівнем соціального, культурного середовища життєдіяльності особистості. Однією із передумов входження України до Європейської зони вищої освіти є реалізація ідей Болонського процесу, що потребує здійснення

структурної реформи національної системи вищої освіти, спрямованої на забезпечення мобільності, працевлаштування та конкурентоспроможності фахівців з вищою освітою. Приєднання України до Європейського простору вищої освіти має визначити пріоритети процесу трансформування вищої економічної освіти – їх відповідність основним засадам Болонської угоди. Національна доктрина розвитку освіти України [9] одним із основних завдань розвитку освіти на сучасному етапі визначає здійснення професійного саморозвитку майбутніх спеціалістів як складової неперервної освіти.

Оновлення педагогічної та освітньої парадигми вимагають від вищої економічної школи досконалої підготовки майбутніх фахівців, становлення їх як професіоналів, які легко орієнтуються в наукових досягненнях, в інноваціях психолого-педагогічної науки, здатних до проектування проблемних ситуацій, готові до професійного саморозвитку, самовиховання та самовдосконалення. Тому формування цього якісного феномена у майбутніх магістрів економічних ВНЗ є вкрай важливим і необхідним процесом у сучасній соціально-педагогічній ситуації. І головним завданням вищого навчального закладу повинна бути підготовка особистості майбутнього фахівця на засадах високопрофесійного навчання і виховання, де основною цінністю є сама людина.

Аналіз психолого-педагогічної літератури з теми дослідження свідчить, що окремі її аспекти вивчалися: *принципи професійного саморозвитку досліджували* (Я.А. Коменський, І.Г. Песталоцці, К.Д. Ушинський, А.С. Макаренко, В.О. Сухомлинський); *проблеми професійного саморозвитку і здатності до активної передачі студентам цієї здібності* (М.М. Боритко, О.О. Бодальов, К.О. Абульханова-Славська, Н.В. Кузьміна, О.С.Анісімов, Г.С. Костюк, Н.Ю. Масовер, Л.М. Мітіна, М.М. Нечаєв, Ю.М. Орлов, Т.З. Паштов, О.М. Пехота, В.І. Слободчиков, П.В. Харченко, Р.І. Хмелюк).

Метою статті є спроба обґрунтування основних умов, які спричинюють професійний саморозвиток магістрантів економічного ВНЗ у процесі психолого-педагогічної підготовки.

Виклад основного матеріалу дослідження з обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Досвід навчально-виховної діяльності вищих навчальних закладів переконує, що ефективно вирішувати питання підготовки майбутніх фахівців можна лише за активної участі у цьому процесі самих студентів, тобто професійного саморозвитку, самовдосконалення.

На думку багатьох дослідників професійний саморозвиток визначається як невід'ємна складова системи особистісного саморозвитку людини, базова складова професійної компетентності фахівця [10, 144]; усвідомлена діяльність, спрямована на вдосконалення особистості відповідно до вимог професії (М.Г. Чобітько) [12, 60]; свідомо діяльність студента, спрямована на повну самореалізацію себе як особистості в тій соціальній сфері діяльності, яка визначає його майбутню професію (Н.Ю. Масовер, Н.І. Нікітіна) [7]; це розвиток у студента особистісних, професійно важливих рис, загальних (інтелект) та спеціальних (професійних) творчих здібностей [7]; зростання, становлення, інтеграція та реалізація у фаховій діяльності професійно значущих особистісних рис та здібностей, професійних знань, вмінь, цінностей; активне якісне перетворення людиною свого внутрішнього світу, динамічний та неперервний процес самопроекування особистості. (Л.М. Мітіна) [8].

Тобто, це процес формування особистості, орієнтованої на високі професійні досягнення. Це означає: зміну мотиваційної сфери, в якій сильніше, ніж раніше починають знаходити своє відображення професійні, моральні цінності; зростання вмінь на рівні інтелекту планувати, а потім і здійснювати на практиці саме ті діяння і робити ті вчинки, які відповідають духу зазначених цінностей; більш об'єктивне оцінювання своїх сильних і слабких сторін і рівня своєї готовності до нових, більш складних діянь і вчинків.

Ефективність професійної підготовки студентської молоді передбачає проведення послідовних кроків керівництвом системи освіти, а саме через декларативно-правову (створення відповідної соціально-економічної атмосфери в суспільстві та освіті), етико-психологічну (ставлення до суб'єктів навчально-виховного процесу як до особистостей, надання умов для їх зростання і самовираження), концептуально-організаційну (прогнозування шляхів та

організаційних форм особистісно орієнтованих навчально-виховних технологій через відповідні концепції та програми), експериментально-психологічну (формування нової психологічної культури, перебудова в системі освіти і суспільстві), психолого-педагогічну (спільна розробка психолого-педагогічних експериментальних систем розвитку і реалізації пізнавального, продуктивного, творчого потенціалу особистості в учнівської молоді і педагогів) та дидактико-технологічну (використання і відпрацювання конкретних дидактичних особистісно орієнтованих освітніх систем) стадії впровадження [2, 185].

На думку видатного психолога Г.С.Костюка, психолого-педагогічна діяльність викладача потребує переходу на якісно нові умови за типом суб'єкт-суб'єктної взаємодії. Це уможлиблюється лише завдяки саморуху прагнень і цілей людини, засвоєнню особистістю соціального досвіду в процесі діяльності, зокрема, навчально-виховної [1]. Саме соціальний розвиток суб'єкта є безупинним процесом саморуху, що відбувається під впливом внутрішніх і зовнішніх чинників й характерний виникненням певних новоутворень [2, 77]. В сучасних дослідженнях виокремлюють необхідні умови – зовнішню і внутрішню мотивацію поведінки людини [3], які спричинюють саморозвиток особистості в процесі професійної підготовки та забезпечують передумови її самотворення шляхом профілізації психології і педагогіки в навчальних закладах освіти у формі залучення найкращого досвіду у сфері педагогічного впливу через механізми спеціально організованої взаємодії у зміст навчально-виховної діяльності економічного ВНЗ. Процес професійного саморозвитку ґрунтується на психологічному механізмі постійного подолання внутрішніх суперечностей між наявним рівнем професіоналізму («Я – реальне професійне») і уявним його станом («Я – ідеальне професійне»).

Отже, щоб відбулася трансформація «Я – реального професійного» в бажане, необхідне та ідеальне, необхідно створити певні педагогічні умови, які б спричинили забезпечення професійного саморозвитку.

Результати аналізу наукової літератури [11, 11] дозволили визначити основні з них:

1. Досягнення єдності в розумінні сутності й особистісної значущості цього процесу для його основних учасників (усвідомлення цілей, мотивів щодо професійного самовдосконалення та їх відповідність реальним вимогам майбутньої професійної діяльності економіста; спрямованість студентів на творчий саморозвиток особистості).

2. Оновлення навчальної інформації теорією педагогічної акмеології. Здійснюється у межах вивчення магістрантами циклу психолого-педагогічних дисциплін. Збагачення навчального матеріалу новою інформацією, вивчення особливостей педагогічної діяльності відбувається шляхом проникнення магістрантів у «творчу майстерню» викладачів ВШ. (Лекції-полілоги, семінари-презентації, семінари-дискусії, круглі столи).

3. Широке використання засобів ігрового моделювання педагогічних ситуацій, що потребують рефлексивної самоорганізації магістрантів при реалізації ними власних проектів особистісно-професійного зросту. (Ділові ігри, мікровикладання, самотестування, самоаналіз, створення індивідуальної програми самореалізації і особистісно-професійного саморозвитку).

4. Формування сприятливого для професійного самовдосконалення соціально-психологічного мікроклімату в студентській аудиторії. Створення особливої ситуації розвитку – специфічної системи відносин педагога і студента, які характеризуються відкритістю та довірою в контексті суб'єкт-суб'єктної взаємодії. (Використання тренінгових елементів особистісного зростання на заняттях психолого-педагогічного циклу).

5. Готовність випускників ВНЗ до психолого-педагогічної творчості і саморозвитку в межах виконуваної професійної діяльності. На переконання деяких дослідників значну роль у підвищенні такої готовності грає саморефлексія студентів [4], [5], [6], їхня здатність орієнтуватися не лише на результат своєї праці і шляхи його досягнення, а й на самого себе як субекта своєї діяльності. (Розв'язування психолого-педагогічних задач, професійних дилем, використання методу проблемних ситуацій).

6. Педагогічне керівництво професійним самовдосконаленням магістрантів з урахуванням їхніх індивідуально-психологічних особливостей.

Таким чином, під час організації педагогічної паритетної взаємодії у процесі професійного навчання рефлексивний ігровий підхід передбачав реалізацію ситуацій морально-психологічної єдності його учасників, забезпечення можливості повноцінного самовираження, самоуправління та самопроектування розвитку особистості. Будучи постійно включеними до різних видів рефлексивно-моральних ситуацій, котрі забезпечують умови для активного дискутування, міркування, доказу істинності чи хибності знайдених рішень, співпереживання, толерантності, критики і самокритики, майбутні магістри навчатися установлювати позитивні контакти, налагоджувати продуктивну програму індивідуального спілкування, самостійно будувати і вибирати свій життєвий, професійний, ціннісний шлях, аналізувати власну діяльність, визначати сформованість у себе основних професійно-моральних якостей, без сторонньої допомоги будувати свої стосунки з іншими людьми і з самими собою, управляти власним емоційним станом і настроєм, послідовно аналізуючи свої дії, вчинки, конструктивні чи неконструктивні способи прийняття рішень, осмислюючи рівень власного професійно-морального потенціалу.

Це сприяє досягненню магістрантами рівня психологічного комфорту, можливості все більш повного пізнавального й емоційного розкріпачення, що забезпечують активність професійного спілкування, розширення його обсягу і видів, збільшення його інтенсивності й відпрацювання індивідуальних програм саморозвитку і самовдосконалення.

Тому надзавданням вищого навчального закладу повинен бути не прямий вплив на особистість майбутнього фахівця, що саморозвивається, а створення оптимальних психолого-педагогічних умов для його самотворення, актуалізації механізмів професійного самопізнання, самосприйняття, самопрогнозування самоуправління та самопроектування розвитку особистості.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямку. Активізація професійного саморозвитку магістрантів у процесі психолого-педагогічної підготовки є важливою умовою успішності навчально-виховного процесу. Саморозвиток прагнень і цілей особистості в

процесі професійної підготовки уможлиблюється за умов переходу системи освіти на якісно нові умови фахової підготовки за типом суб'єкт-суб'єктної взаємодії. Втілення в навчальний процес вищої школи активних інноваційних методів навчання та виховання, розвиток пошукової діяльності студентів сприятиме підвищенню рівня професійної активності майбутніх фахівців економічної сфери діяльності.

Зазначена проблематика є перспективною у контексті подальших досліджень, зокрема: створення експериментально обґрунтованої програми професійного саморозвитку майбутніх магістрів ВНЗ економічного профілю.

Література:

1. Арсеньев А. С. Размышления о работе С. Л. Рубинштейна "Человек и мир" // Вопросы философии. - 1993. - № 5. -С. 130 — 160.
2. Балл Г. До обґрунтування раціогуманістичного підходу у психології // Психологія і суспільство.-2004. - №4. - С. 60-74.
3. Балл Г. А, Волынец А.Г. К анализу идейных основ гуманистически ориентированного образования // Гуманизация образования. - 2000. - №1.- С. 22-51
4. Бодров В.А. Психологические исследования проблемы профессионализации личности // Психологические исследования проблемы формирования личности профессионала / Под ред. В.А. Бодрова. М., 1991. С. 3 - 26.
5. Климов Е.А. Психология профессионала. Избранные психологические труды. М.; Воронеж: НПО «МОДЭК», 1996. – 400 с.
6. Кон И. С. В поисках себя: Личность и ее самосознание. М., 1984. – 335 с.
7. Масовер Н. Ю. Саморазвитие студента в профессионально-личностном становлении преподавателя естественнонаучной дисциплины: методическое пособие. „Педагогическая практика студентов университета с дополнительной квалификацией „химия” / Н. Ю. Масовер, Н. И. Никитина – Новгород : НовГУ, 2005. – Т. 13, вып.2.

8. Митина Л. М. Психология развития конкурентоспособной личности / Лариса Максимовна Митина. – М. : МПСИ; Воронеж : МОДЭК, 2002. – 400 с.
9. Національна доктрина розвитку освіти України / Затверджено Указом Президента України від 17.04.2002. №347(2002). // Освіта. – № 26. – 2002. – С. 2 – 4.
- 10.Новий тлумачний словник української мови / уклад. В. Яременко, О. Сліпучко. – К. : Аконіт, 2000 – Т. 4. – 2000. – 941с.
- 11.Паштов Т.З. Психолого-педагогические условия саморазвития студентов-будущих учителей в системе университетского образования: автореф. дис. на соискания степени канд.. пед. наук : спец. 13.00.01 „Общая педагогика, история педагогики и образования” / Т. З. Паштов. – Владикавказ, 2007. – 21 с.
- 12.Чобітько М. Г. Самовдосконалення студентів-майбутніх учителів – у процесі особистісно орієнтованої професійної підготовки / М. Г. Чобітько // Педагогіка і психологія. – 2004. – №1 (42). – С. 57- 69.